Alen KALAJDŽIJA, 2025: *Na lahkom i mehkom jeziku bosanskom: Suglasnik h u bosanskom jeziku*. Zagreb: Bošnjaci zajedno! – Nacionalna koordinacija Bošnjaka u Hrvatskoj. 161 str.

Lingvističku bosnistiku posljednjih decenija karakteriše intenziviranje dijahronijskih i sinhronijskih istraživanja bosanskog jezika, što svjedoči o sve većem naučnom interesu za različite aspekte njegove dijahronije i sinhronije. Sve su intenzivnija razmatranja pitanja koja se tiču standardizacije, kao i svih distinktivnih svojstava bosanskog jezika u odnosu na druge južnoslovenske jezike kako na dijahronijskom tako i na sinhronijskom planu, uzimajući u obzir fonološke i leksičke pojave. U ovom kontekstu posebno važan segment predstavljaju naučna djela posvećena proučavanju pojedinačnih fenomena i njihovoj analizi s normativnog aspekta, uzimajući u obzir i identitetske aspekte. Jedno od takvih naučnih djela upravo je naučnopopularna lingvistička studija *Na lahkom i mehkom jeziku bosanskom: Suglasnik h u bosanskom jeziku* autora Alena Kalajdžije, posvećena konsonantu *h* u bosanskom, napisana u esejističkoj formi. U ovoj studiji, koja predstavlja plod višegodišnjeg proučavanja razvoja, statusa i funkcije konsonanta *h* u bosanskom jeziku, predstavljena je analiza kroz koju su razmatrana pitanja razvoja leksike i norme standardnog bosanskog jezika, kao i kulturno-identitetski slojevi bosanskog jezika. Dakle, u ovoj studiji je predstavljena analiza konsonanta *h* s fonetsko-fonološkog, tvorbenog, leksičkog i semantičkog aspekta. Širok je dijapazon primjera, ekscerpiranih i iz razgovornog stila, ali i iz pisanih tekstova i raznih registara, pri čemu je analizom obuhvaćeno više od 130 pojedinačnih leksičkih pojava, analiziranih prema prethodno postavljenim načelima tumačenja i kriterijumima koje čine: a) pravilnost ili nepravilnost, b) etimološko porijeklo, c) analoško prilagođavanje, d) normativni status u pripadajućoj jezičkoj tradiciji, e) prisutnost ili odsutnost u različitim izvorima, f) potvrđenost ili nepotvrđenost u književnojezičkoj praksi, g) zabilježenost ili nezabilježenost u odnosu na simboličku upotrebu, h) onomastička građa, i) razlikovnost u odnosu na bliske književnojezičke sisteme i normativno registrovane forme. Ovi kriterijumi facilitirali su analizu upotrebe, koja daje zanimljive podatke o statusu i upotrebi konsonanta *h* u savremenom bosanskom jeziku. Pri analizi se vodilo računa o objektivnosti interpretacije jezičkih pojava, iako su neki stavovi obilježeni autorskim pristupom, najčešće u sferi preporučenosti određenih jezičkih formi, što recipijentima daje dojam neposrednosti. Cilj ove studije sadržan je u sagledavanju problematike upotrebe konsonanta *h* u bosanskom jeziku, prema nekim novim podacima, nepoznatim široj govornoj i čitalačkoj publici, u čemu se, po svemu sudeći, i uspjelo, a što i jeste naučni doprinos ove studije. Njen autor teorijski polazi od interdisciplinarnog lingvističkog pristupa uključujući elemente fonetike, fonologije, istorije jezika, etimologije, leksikologije, sve do norme i standardizacije.

U uvodu, naslovljenom kao Status, upotreba i simbolička vrijednost

konsonanta *h* u bosanskom jeziku, autor predstavlja osnovne informacije o konsonantu *h*. Predmet analize je konsonant *h*, koji vodi porijeklo još iz praslovenskog jezika. U bosanskom jeziku prisutan je u različitim pozicijama i može biti nosilac različitih funkcija te su u studiji prikazani specifični razvojni putevi ovog konsonanta u odnosu na druge standarde srednjejužnoslovenskog štokavskog dijasistema. Autor ukazuje i na jednu relativno novu pojavu u bosanskom jeziku – preuzimanje konsonanta *h* iz varijantnih velarnih spiranata arapske i persijske provenijencije, tj. *hi* (*b*) i *ha* (*h*) u bosanski velar *h*, u okviru fonetskog prilagođavanja ili direktno ili preko turskog jezika kao prijenosnika, obično na nivou leksema koje sadrže ovaj konsonant. Također, autor ukazuje na stavove lingvista povodom očuvanja ovog konsonanta kod Bošnjaka i gubljenja kod ostalog stanovništva te razmatra različita objašnjenja. U ovom dijelu Kalajdžija ukazuje na vrlo važnu činjenicu – u istočnoštokavskim govorima Bošnjaka konsonant *h* je nestabilan, dok je kod zapadnoštokavskih i južnoštokavskih daleko stabilniji. Autor ukazuje na tendencije očuvanja konsonanta *h* u leksici slovenskog (*čehno, snaha*) i neslovenskog etimološkog porijekla (*aždaha*, *joha*), bilježeći dubletne oblike u leksici slovenskog porijekla (*bauljati* i *bahuljati*), kao i u leksici neslovenskog porijekla (*ajvar* i *hajvar*), upotrebu konsonanta *h* u leksemama slovenskog porijekla u pozicijama u kojima njegovo prisustvo nije etimološki potvrđeno (*zohva* i *zova*), kao i u leksemama neslovenskog porijekla (*ašov* i *hašov*), u leksemama slovenskog porijekla, iako etimološka upotreba konsonanta *h* nije utemeljena, ali jeste potvrđena u primjerima (*pihnuti*, *hrđa*), kao i u leksemama neslovenskog porijekla (*hamajlija*, *hambar*). Autor zaključuje da je u leksici slovenskog i neslovenskog porijekla fonema *h* sačuvana u etimološki odgovarajućim inicijalnim, medijalnim i finalnim pozicijama, nezavisno od toga jesu li lekseme osnovne ili izvedene. Također, kao napomenu autor u ovoj studiji ističe probleme razgraničenja termina *orijentalizam*, *turcizam* i *osmanizam*, navodeći prednosti i nedostatke u terminologiji te izdvajajući termin *osmanizam* kao leksikološki i leksikografski najpreciznije određenje. Istraživanje u ovoj studiji zasnovano je na deskriptivnoj i istorijsko-komparativnoj metodi, na etimološkoj rekonstrukciji leksike itd. Uz sve navedeno, predstavljena je i normativna interpretacija. Metodologija predstavlja kombinaciju naučne analize s popularnim stilom, što navedeni naučni rad Alena Kalajdžije pozicionira kao naučnopopularnu literaturu. Autor u proučavanju polazi od činjenice da je ovaj konsonant u istorijskom razvoju južnoslovenskih jezika bio nestabilan: u nekim varijetetima dosljedno je očuvan, dok je u drugim redukovan ili elidiran. Analiza pokazuje višestruku ulogu konsonanta *h* u jeziku, počev od fonološke i morfološke do identitetske, jer se konsonant *h* može smatrati markerom jezičke posebnosti. Stoga autor ukazuje na nemogućnost posmatranja ove foneme isključivo fonetski, jer predstavlja važan lingvistički znak refleksije istorijskih i kulturnih procesa.

Strukturno posmatrano, studija Kalajdžije je organizovana kroz različite

tematske cjeline, podijeljene u četiri zasebna dijela. U uvodnom dijelu studije autor je postavio teorijski okvir i problematizovao status konsonanta *h* u bosanskom jeziku, ukazujući na brojne normativne intervencije i polemike koje je status ove foneme izazivao u standardizacijskim procesima. Autor objašnjava i razloge stabilnosti konsonanta *h* u bosanskom jeziku, zaključujući da je riječ o kombinaciji istorijskih, fonoloških i sociolingvističkih faktora. Najopsežniji dio ove studije čini analiza velikog broja leksema u kojima se javlja fonema *h*. U okviru ovog dijela data je analiza leksike različitog porijekla, domaće i strane, kao i one diskutabilnog etimološkog porijekla. Svaka analiza zasebno pruža podatke o prisustvu ili odsustvu foneme *h*, istorijskom razvoju oblika, varijantama u različitim standardima srednjejužnoslovenskog dijasistema i normativnoj stabilnosti u bosanskom jeziku. Svaka leksema predstavljena je kao zasebna studija slučaja. Važan segment ove studije čine istorijskojezički aspekti razvoja foneme *h* u južnoslovenskim jezicima, gdje se ističe da je u bosanskom jeziku fonema *h* zadržana u većem broju pozicija nego u susjednim standardima, a njeno očuvanje tumači se kao posljedica kontakta s orijentalnim jezicima i unutrašnjih procesa na fonetskom planu. Takođe, jedan od ključnih aspekata u ovoj studiji čini status konsonanta *h* u standardnom bosanskom jeziku, pri čemu autor argumentuje njegovu normativnu stabilnost kao neslučajnu i sistemski utemeljenu. Vrijedna zapažanja odnose se i na interpretaciju konsonanta *h* kao markera jezičkog identiteta. Autor ukazuje na to da je očuvanje ove foneme povezano s istorijskim i kulturnim identitetom govornika bosanskog jezika. U ovom segmentu, lingvistička analiza ide u smjeru kulturnog diskursa, pri čemu se jezik posmatra kao identifikacijsko sredstvo unutar štokavskog srednjejužnoslovenskog dijasistema. Naučni doprinos ove studije je višestruk, počev od lingvističkog, jer je data sistematična analiza jednog fenomena kroz više lingvističkih nivoa. Studija je, takođe, važan empirijski materijal jer donosi obradu velikog broja leksema, čak više od 130, što može predstavljati važan izvor budućim istraživanjima.

Prvi dio ove studije posvećen je analizi konsonanta *h* u leksemama slovenskog porijekla. U prvom eseju analizirana je upotreba foneme *h* u uzvicima *aj* i *haj*, a u drugom glagol *bahnuti*, koji je u ostalim južnoslovenskim jezicima normiran bez foneme *h* u medijalnoj poziciji, dok bosanska norma dominantno propisuje upotrebu foneme *h*. U narednim esejima analizira se upotreba foneme *h* u glagolima *bahuljati*, *blehnuti*, *duhati*, *grahnuti*, *grohnuti*, *podbuhnuti*, *polehnuti* i mnogim drugim. Analizirana je i upotreba ove foneme u imenicama *buhljak*, *čahura* i drugim. Posebno vrijedan segment ove analize predstavlja razmatranje etimološkog porijekla svake analizirane lekseme. Autor ukazuje na sporne segmente u tumačenju etimološkog porijekla, kao i na alternative u tumačenju, te razmatra etimološke dileme u vezi s pojedinim leksemama, čije je porijeklo teško pouzdano utvrditi. Ovaj segment je vrlo važan ako se ima u vidu i da su istraživanja etimološkog porijekla veoma teška i rijetka.

Analizirajući konsonant *h* u leksici slovenskog porijekla, Kalajdžija upućuje na to da pri normiranju oblika treba biti obazriv jer je leksičko normiranje vrlo nezahvalan posao. Pored ostalih, autor analizira i glagol *grohnuti* tako što ga povezuje s njegovim etimološkim porijeklom i onomatopejskim značenjem objašnjavajući kako se iz osnovnog značenja razvila metaforička upotreba. Takođe, nakon detaljne analize velikog broja leksema autor zaključuje da se skoro svi primjeri mogu naći u pravopisima i normativnim priručnicima bosanskog jezika. Iz analize proizlaze zanimljivi zaključci o upotrebi foneme *h*, o leksici, ali i o sufiksima, rijetkim u upotrebi i na sinhronijskom planu skoro zaboravljenim – kao što je sufiks za tvorbu pridjeva *-ahan*, a uz njega i sufiksi *-ehan* i *-uhan* i njihove varijante *-ešan* i *-ušan*. Uz to, kao glavnu uputnicu autor naglašava važnost očuvanja narodnog govora, ukazujući na to da upravo narodni govor predstavlja organski idiom, a samim tim i bazu, a čuvanje se ostvaruje upotrebom. Posebno su važni odgovori na pitanja koja se odnose na pridjeve *lahak* i *mehak*, a zaključak koji proizlazi iz analize ovih leksema je da je u pitanju etimološko *h* koje bosanska jezička praksa čuva. Svaka leksema detaljno je analizirana i analiza donosi posve nova saznanja kako o konsonantu *h*, tako i o etimologiji same lekseme. Tako su *prah* i *prašina* u osnovi riječi *prnje* i *prhnje*, a s tim se može povezati i riječ *prhut*. U tom smislu data je i analiza lekseme *snaha* i njene varijante *snajka*, uz objašnjenje da varijanta *snajka* u sandžačkom dijalektu ima pejorativnu semantiku, a da u bosanskoj jezičkoj tradiciji nije evidentirana zamjena konsonanta *h* sonantom *j* (uz izuzetke kao što su lekseme *teravija*, *sajdžija* i *silajdžija*) te da je to karakteristika srpske jezičke tradicije. Primjer ovakve zamjene je u glagolu *vijoriti se* (*vihoriti se*). Finalni zaključak je da su oblici koji sadrže fonemu *h* primarni, a na to ukazuju i starije izvedenice. Ova studija donosi brojna saznanja među kojima je i etimološko porijeklo imenice *zbor* – od imenice *dah*, što je u studiji detaljno objašnjeno. Iako iznenađujuće, ovo tumačenje je u skladu s postojećim jezičkim normativima. Među interesantnim primjerima svakako je i glagol *zijehati*, koji vodi porijeklo od praslovenskog, te ovaj glagol, kao i upotreba konsonanta *h*, ne predstavljaju novinu. Fonema *h* čini prepoznatljivo obilježje bosanskog jezika, što potvrđuju primjeri u kojima se fonema *h* ustalila iako nije bila prisutna u izvornom korijenu. Kao eklatantan primjer autor navodi glagol *vehnuti*, u kojem je *h* došlo posredno i jakim analoškim putem. Pored ostalih, ovaj primjer je zanimljiv i po tome što se i u nekim slovenskim jezicima dovodi u vezu s bijeljenjem, a riječ je zapravo o gubitku izvorne boje, a što podrazumijeva i *vehnjenje*.

U drugom dijelu studije Alena Kalajdžije predstavljena je analiza foneme *h* u leksemama koje vode porijeklo iz evropskih jezika. Autor ukazuje na to da se fonema *h* registruje u leksici porijeklom iz evropskih jezika u pozicijama na kojima je izvorno nema – u hungarizmu *astal* ili orijentalizmu *ambar*. Upravo u ovom segmentu ukazano je na posmatranje iz dvije perspektive, u svjetlu nedovršenog

procesa prilagođavanja u analogiji zatečenog na „pola puta“, usljed čega određeni oblik nije dosljedno rasprostranjen u narodnim idiomima. Autor u ovom dijelu analizira i leksemu *bohem* i njenu varijantu *boem* objašnjavajući postojanje foneme *h* u obliku srednjovjekovne latinske riječi *bohemus* od koje je i nastala ova leksema. U nastavku je predstavljena upotreba foneme *h* u leksemi *đinđuha*, a iznenađuje podatak da ova leksema vodi svoje etimološko porijeklo iz mađarskog, a ne iz orijentalnih jezika. Tako je iznenađujuće i da je leksema *hastal* mađarskog porijekla, iako bi mnogi pretpostavili da je orijentalnog, kao što bi pretpostavili i za leksemu *uhavizati*, koja je romanskog porijekla, a fonema *h* joj je naknadno dodata na inicijalnu poziciju. Takođe, leksema *eureka* je grčkog porijekla, preuzeta preko njemačkog *heureka*. Interesantni su i podaci da je u leksemi *Hlivno* fonema *h* etimološkog porijekla, da je riječ o gotskom korijenu te da je vokal *jat* dao ikavski refleks, što je izvorno, jer grad pripada ikavskom govornom području. Na prisustvo Gota na našem prostoru ukazuje i naziv grada *Gacko*, kao i naziv *Nevesinja*, prema mišljenju istraživača. Takođe, u tekstu posvećenom leksemi *hora* saznajemo da je ona grčkog porijekla, da označava vrijeme, a da je s njom u vezi i romanska posuđenica *ura*, kao i da lekseme *javor* i *Jahorina* dijele istu osnovu – praslovensku, da je fonema *h* u leksemi *joha* etimološka i da je oblik *joha* specifikum zapadne štokavštine. Kada je riječ o alternaciji konsonanata *k* i *h*, gotovo je nepoznat par *kamenolom – hamenolom*, dok je par *kemija – hemija* poznat.

Treći dio studije posvećen je analizi konsonanta *h* u leksici porijeklom iz turskog, persijskog i arapskog jezika. Kao prvu, autor analizira leksemu *abaja*, odnosno izvorno *abahija*, koja je nekada na bosanskom govornom području označavala pokrivač za konja, a izvorno se odnosi na ogrtač od vunenog grubog platna. Takođe, u eseju posvećenom leksemi *ajran* daju se informacije o upotrebi riječi *hajran* s analoškim protetskim konsonantom *h* koji predstavlja „viši stepen ponarodnjena izraza“. Analoško protetsko *h* registrovano je i u leksemi *halat*. Leksema *havet* tako potiče od arabizma *hayala* koji znači „utvara“, odakle potiču i pridjev *havijetan* i imenica *havetinja*, koji su daleko bolje pozicionirani u bosanskom jezičkom sistemu, kako zaključuje autor, za razliku od lekseme *havet* koja se češće bilježi u obliku bez inicijalnog konsonanta *h*. S fonemom *h* je i leksema *buzdohan*, naziv za starinsko oružje, koja se uglavnom danas upotrebljava u obliku *buzdovan*. Ova leksema preuzeta je iz turskog jezika, a oblik može imati veze i s oblikom *buzogany*, zabilježenim u mađarskom jeziku. Tursko „jumuša ge“ uzrokovalo je vokalsku dužinu, u ovom slučaju vokala „koji se ne podnose“, te je došlo do umetanja konsonanta koji uklanja hijat – u srpskom *v* (*buzdovan*), a u bosanskom *h* (*buzdohan*), što predstavlja unutrašnju jezičku zakonomjernost u vezi s umetanjem analoškog *h* u bosanskom jeziku. U eseju posvećenom leksemi *duhan* autor zaključuje da su govornici/e bosanskog jezika apsolutno opredijeljeni/e za ovaj oblik, a navodi i sinonim za ovu leksemu – turcizam *tutun*. U segmentu varijantnosti

hajr/*hair*/*hajir* autor daje i preporuke uzimajući u obzir stav pravopisa i normativnih priručnika. U studiji se razmatra i veza lekseme *hajvar* s leksemom *kavijar* te se iznosi prijedlog da se prednost daje leksemama s fonemom *h*. Etimološko *h* evidentirano je i u leksemi *halka*. U analizu je uključena i upotreba toponima kao što su *Hvala* (*Avala*) i *Halep* (*Alep*), te je preporučena upotreba toponima s fonemom *h*, iako se registruju i oblici u kojima je ovaj konsonant elidiran. Analiziran je i razgovorni veznik *hem* persijskog porijekla, koji služi kao čestica za isticanje, a javlja se i naporedno. Također, objašnjeno je da je izvorni oblik *hergela* preuzet od turskog oblika *hergele*, koji je nastao od persijske složenice čije su komponente *her*, u semantici „magarac", i *gele*, u značenju „stado, krdo, čopor". Postojanje ovog oblika u bosanskom jeziku potvrđuje i oblik *herđelaš*, upotrebljavan u bošnjačkoj epici. Tome u prilog stoji i postojanje prezimena *Herđelaš* na bosanskohercegovačkom prostoru. Izvorno je i *horoz*, prema leksemi iz persijskog jezika, od koje je i nastala data leksema.

Sve navedeno pokazuje informativnost ove studije i njenu izrazitu naučnu validnost. Vrijednost ove studije je i u tome što daje frazeme u kojima se upotrebljavaju analizirane lekseme – pa su mnoge s fonemom *h* ovjerene u frazemama, što ponovo pokazuje vrijednost frazeološkog sloja u istraživanjima. Leksema *merhem* je arabizam, odomaćen u bosanskom jeziku u obliku *mehlem*, a da je kao takva upotrebljavana svjedoči i alhamijado pjesma Mehmeda Ćatiba Akove iz Bijelog Polja – „bosanski jade (jadanje) kaže / i merhemom (mehlemom) rane maže…". U studiji se preporučuje upotreba leksema *natehnane*, *papazjahnija*, *rahvanija* itd.

U četvrtom dijelu analizirano je prisustvo konsonanta *h* u leksemama diskutabilnog porijekla. Autor analizira upotrebu foneme *h* u leksemama *ishanđano* i *ishrndano*, koje jasno potvrđuju upotrebu konsonanta *h*, a kao poseban argument u prilog ovoj tvrdnji autor navodi podatak da se u Pljevljima upotrebljavaju samo oblici *ishanđalo*, *ishanđano*, *ishanđati*. Ipak, etimologija ove lekseme nije riješena u dostupnim rječnicima, te autor navodi da postoji mogućnost da je riječ o prilagođenoj posuđenici ili pak o neologizmu, a slične semantike je i leksema *ishrndati*. Analiza je obuhvatila i antroponime – primjer je *Hrelja Bošnjanin*, odnosno *Relja*, kako se navodi u srpskoj epici, a jedino je *Hrelja* etimološki ispravno. Uz to, autor napominje i toponim *Reljevo* koji je sve do posljednjeg popisa bilježen kao *Hreljevo*, i time ukazuje na važnost vraćanja izvornog naziva. Upravo ovo dokazuje širinu analize date u ovoj studiji. Kako etimologija nekih leksema nije jasna, teško je utvrditi da li je fonema *h* etimološka ili analoška, ali je ipak u leksemi *hrmpalija* ustaljena u bosanskoj jezičkoj tradiciji. Tako je s glagolom *prahnuti*, koji ima veze s praskom, odnosno prilogom *naprasno* i njime se označava kad se iznenada nečeg sjetimo, nešto poželimo itd., a sinonim je glagolu *ćefnuti*. Uz ovu analizu autor zaključuje da je jezik „odraz mentaliteta, makar nam nešto i ne prahnulo samo na jeziku."

Studija ukazuje i na vezu lingvističkih činjenica s kulturnim identitetom,

apostrofirajući funkciju jezika kao simbola zajednice. Ovo vrijedno naučno djelo odlikuju lingvistička preciznost i naučno utemeljena argumentacija, izložena popularnim stilom i u esejističkoj formi, kako bi djelo bilo razumljivo širokom čitateljstvu, a ne samo stručnjacima. Ovakvim postupkom doprinosi se popularizaciji lingvistike, pri čemu naučna vrijednost djela ni u jednom segmentu ne ostaje u drugom planu. U svakom svom dijelu prevazilazi okvire klasične lingvističke studije, prvenstveno kroz razuđenu interdisciplinarnost i povezivanje jezika, istorije i kulture. Može se zaključiti da studija *Na lahkom i mehkom jeziku bosanskom: Suglasnik h u bosanskom jeziku* predstavlja vrlo zapažen doprinos savremenoj lingvističkoj bosnistici, donoseći analizu foneme i njene funkcije, povezujući dijahronijsko stanje sa sinhronijskim, te dajući vrijedne zaključke o jeziku i funkcionisanju ove foneme. Upotreba foneme *h* „do svijesti je govornika, kao i do jezičke prakse!“, kako autor navodi.

U konačnici, može se zaključiti da naučno djelo Alena Kalajdžije daje važan doprinos poimanju jezika kao dinamičnog i složenog sistema, u kojem je fonema *h* vrlo važna, gledano s različitih aspekata, te studija pokazuje važnost bavljenja ovim pitanjima, jer, kako sam autor i navodi u jednom od tekstova, „ima još hornih za zanimanja o bosanskom jeziku“.

U studiji je analiziran problem upotrebe konsonanta *h* na korpusu od preko 130 leksema, pri čemu je u okviru analiza predstavljeno nekoliko stotina izvedenica nastalih od analiziranih leksema. Stoga se izvodi zaključak da veliki broj primjera pokazuje imanentnu jezičku tendenciju upotrebe foneme *h* kao bitne odrednice i specifikuma bosanskog jezika, od etimološke do analoške upotrebe. Ovo pokazuju narodni govori, razgovorni bosanski jezik, ali i književno nasljeđe, čime se dokazuje princip očuvanja foneme *h*. Normativna politika, s druge strane, načelno pokazuje poštovanje ovog principa, uz izvjesne nepodudarnosti među normativnim priručnicima, iako su one skoro minimalne. Sve navedeno upućuje nas na zaključak da normativna politika i dalje treba raditi na očuvanju foneme *h*, jer ona predstavlja diferencijalno obilježje bosanskog jezika, i na strukturnom i na simboličkom planu. A upravo ova studija Kalajdžije nudi širok uvid u upotrebu foneme *h*, kako na nivou jezičke prakse tako i na nivou normativnih rješenja.

Pitanje upotrebe foneme *h* je vrlo intrigantno i zauzima posebno mjesto, a ova analiza, naučno utemeljena i informativno vrlo bogata, daje proširena saznanja o statusu foneme *h* u bosanskom jeziku. Istovremeno daje i smjernice budućim normativistima, jer donosi niz kvalitetnih savjeta za buduća normiranja te će biti vrijedna za buduću normativnu literaturu. Studija daje odgovore na pitanja koja se odnose na upotrebu foneme *h*, koja se u jednim oblicima bilježi, u drugim izostavlja, a sve to je obuhvaćeno ovom studijom, počev od poznatih pa sve do onih manje poznatih leksema. Analizirajući razvoj foneme *h* u bosanskom jeziku, autor je rasvijetlio vrlo važan segment bosanskog jezika, i na sinhronijskom i dijahronijskom planu. Etimološka istraživanja

predstavljaju izazov svakom lingvisti jer zahtijevaju temeljno razumijevanje istorijskih procesa te na ovaj izazov studija daje višestruko korisne odgovore, a sama činjenica da studija donosi analizu etimološkog porijekla više od 130 leksema govori dovoljno o njenoj vrijednosti i kvalitetu, to jest naglašenoj akribičnosti njenog autora.

Dženisa Mujević

Univerzitet u Novom Pazaru,
Departman za umjetnost i filološke nauke,
dzenisa.mujevic@uninp.edu.rs